

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 30 (1985), No. 3, 173--177

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138977>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1985

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

ZA DOC. JÚLIUSOM KRMEŠSKÝM

Dňa 29. 9. 1984 sme sa naposledy rozlúčili so zaslúžilým učiteľom, zaslúžilým členom JČSMF a JSMF, čestným členom JČSMF a JSMF in memoriam, s doc. Júliusom Krmešským. Narodil sa 10. 4. 1900 v Ploštíne pri Liptovskom Mikuláši, zomrel 20. 9. 1984 v Bratislave.

O živote a diele doc. Krmešského sme písali v časopise v ročníkoch *XV* (1970), č. 3–4 a *XXV* (1980), č. 5. V ďalšom publikujeme jeho spomienky na spoluprácu s Jednotou, ktorej bol členom od roku 1920.

„V prvých rokoch spoločného štátu Čechov a Slovákov, ktorý vznikol v roku 1918, sa na slovenských stredných školách používali české učebnice fyziky. Osvedčili sa a čeština, ktorá je slovenčine tak príbuzná, nerobila žiakom ťažkosti. Okrem toho fyzika má tú výhodu, že má pre všetky reči spoločný „tesnopis“, a to je matematika. Matematicky vyjadrené fyzikálne zákony sú pochopiteľné aj bez slovného doprovodu a ľahko sa pamätajú. Táto výhoda však slovnej formulácii fyzikálnych zákonov príliš neprospevala. Tú si musí žiak osvojiť z učiteľovho výkladu a z dobre a jasným štýlom napísanej učebnice, aby jej rozumel a vedel aj reprodukovať. Učitelia spočiatku tápali v neistotách najmä pre neustálenosť jednotnej terminológie. Zdalo sa im, že sú slovenskejšia, keď nazvú kladku škripcom, páku sochorom a pod. Predsa len chýbala slovenská učebnica, ktorá by tieto nedostatky odstránila a vytvorila slovenskú fyzikálnu terminológiu nie príliš odlišnú od českej.

V tom čase, v roku 1918, som bol poslucháčom medicíny v Budapešti, lebo ako jeden z posledných maturantov maďarského gymnázia v Liptovskom Mikuláši som sa nechcel vystaviť možnosti, že po skončení iného odboru sa v povolani dostanem niekde mimo Slovenska.

Po návrate domov, v roku 1919 som prešiel

do Prahy na strojný a elektrotechnický odbor Vysokého učenia technického. Volil som si štúdium, ktoré bolo blízke mojim sklonom a záujmom. V piatom semestri som zo zdravotných dôvodov musel toto štúdium zanechať a prestúpil som na Prírodovedeckú fakultu Karlovej univerzity, na odbor matematika—fyzika.

Býval som na Vinohradoch a moja cesta na prednášky viedla Žitnou ulicou. Cestou som sa často zastavil v antikvariáte u Bačkovského, či nemá nejaké učebnice matematiky a fyziky. Túžil som najmä po Strouhalových učebniciach fyziky, hoci boli dosť drahé. V kníhkupectvách už boli vypredané, ani v antikvariáte ich nemali. Odhodlal som sa, že si ich kúpim priamo vo vydavateľstve JČMF, ak ich ešte majú a ak mi ich dajú na splátky. A tak som raz miesto do antikvariátu zašiel na úradovňu Jednoty na Křemencovej ulici. Tu úradoval Miroslav Valouch, už vtedy známy autor *Logaritmických tabuliek*. Keď som sa mu zdôveril, aký je účel mojej návštevy, s veľkým porozumením prijal moju snahu založiť si odbornú knižnicu. A keď sa dozvedel, že som Slovákom rodom z Liptova a študujem matematiku a fyziku, bol náš rozhovor o to srdečnejší.

Hoci mám maďarské školy, slovenskú reč, ktorá je mojim materinským jazykom, som ovládal aj gramaticky. To vďaka mojej vizuálnej pamäti, ktorá mi pomáhala pri čítaní slovenských kníh osvojiť si aj pravopis. Mohol som teda prekladať učebnice fyziky do slovenčiny. Tu začala moja spolupráca s Jednotou a vyriešila sa aj otázka mojej odbornej knižnice. Dohodli sme sa totiž, že za preklady budem dostávať honorár v naturáliách, teda knihy vydávané Jednotou, o ktoré som mal záujem. Splnila sa moja túžba, mal som Strouhalovu učebnicu fyziky.

Začal som s prekladom Petírovej *Fyziky pre nižšie triedy stredných škôl* a skončil som prekladom prvého dielu Jeništovej *Fyziky pre vyššie triedy*. Kým som tento diel dokončil, vyšla Petírova *Fyzika* už v druhom slovenskom vydaní. Na prekladanie druhého dielu Jeništovej *Fyziky* už nedošlo, lebo medzi časom sa objavila obdobná učebnica od autorov Herold - Ryšavý. Vydávala ju Grafická únia a jej preklad mi tiež ponúkli. Moja publikačná spolupráca s Jednotou sa tým skončila, no ako jej člen, z mladých Slovákov v tom čase asi jediný, som bol Jednote pre menšie práce vždy k dispozícii.

Pracoval som teda na preklade a úprave dvojdielnej učebnice fyziky od autorov Herold - Ryšavý, ktorá vyšla v češtine osobitne pre gymnázia a osobitne pre reálky. Pre slovenské školy by bola dvojakosť učebnice nezodôvodnená a neefektívna, keďže na Slovensku boli len tri reálky (Martin, Košice, Žilina). Preto som bol poverený upraviť a prepracovať učebnicu tak, aby ju mohli používať na gymnáziu aj na reálke. Text bol rovnaký, ale odlišný tlačou a grafickou úpravou.

Týmito prácami na učebniciach fyziky som získal nielen publikačnú prax, ale aj dôveru v odborných kruhoch. A tak v nasledujúcich rokoch som sa podieľal na tvorbe celoštátnych učebníc ako spoluautor alebo ako recenzent, bol som tiež stálym členom komisií pre učebnice a učebné osnovy fyziky.

Funkcie v Jednote som nevykonával. Zameral som sa viac na publikačnú činnosť, pričom mojím záujmom nebol hmotný zisk, ale záľuba v tvorivej práci a skromná túžba, aby po mne niečo ostalo. Keď sa pozriem dozadu na niekoľko tých desaťročí, zisťujem, že takmer každá učebnica fyziky niesla moje meno buď ako prekladateľa, spoluautora, alebo recenzenta. Túto skutočnosť ocenili JČSMF a JSMF, keď mi na zjazdoch v októbri 1981 udelili titul zaslúžilý člen. Moja nenáročná snaha prospieť slovenskému školstvu dostala dôstojné ocenenie, na aké som pri svojej skromnej práci nikdy nepočítal. Tento záverečný akt mojej spolupráce s Jednotou je najkrajšou odmenou pre voľakedajšieho študenta, ktorý pred šesťdesiatimi rokmi hľadal pomoc v Jednote pri zakladaní svojej odbornej knižnice.“

Poznámka: Zjazdy JČSMF a JSMF v októbri 1984 v Gottwaldove zvolili doc. J. Krmešského za čestného člena JČSMF a JSMF. Žiaľ, tohto ocenenia svojej práce sa už nedožil.

Josef Janovič

6. GENERÁLNÍ KONFERENCE EVROPSKÉ FYZIKÁLNÍ SPOLEČNOSTI V PRAZE

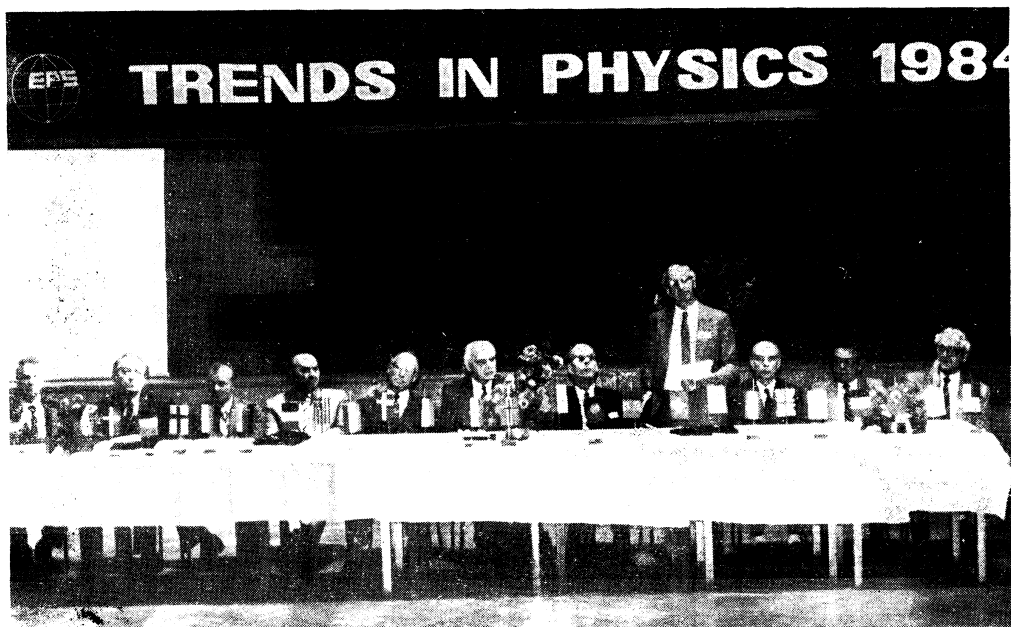
Evropská fyzikální společnost pořádá pravidelně v tříletých intervalech generální konference, na nichž jsou v přehledné formě prezentová-

vány nové výsledky a aktuální otázky z různých oblastí fyziky. Těžiště programu se záměrně klade do plenárních přednášek a k jejich přednesení jsou zváni přední odborníci. Specializovanější témata projednávána v paralelních symposiích jsou též zajišťována zvanými přednášejícími. Forma přednášek je volena tak, aby se v nich mohli dobře orientovat i nespecialisté. Tradičně se uděluje stipendia početné skupině začínajících mladých fyziků, kterým takové konference umožňují lépe zaměřit svůj vědecký zájem. Tyto konference podněcují i řešení řady interdisciplinárních otázek v rámci fyziky i z hraničních oblastí s jinými obory a jejich pozornosti neunikají ani závažné otázky vyučování fyzice a společenského využití fyzikálních poznatků.

Po Florencii (1969), Wiesbadenu (1972), Bukurešti (1975), Yorku (1978) a Istanbulu (1981) se dostalo cti spolupředsdat 6. generální konferenci EFS Jednotě čs. matematiků a fyziků v Praze, a to ve dnech 27.—31. srpna 1984. Dalšími spolupředsdateli byly Fyzikální ústav ČSAV, matematicko-fyzikální fakulta UK a fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská ČVUT. Záštitu nad konferencí převzala Čs. komise pro spolupráci s UNESCO. Konference se konala v areálu Vysoké školy zemědělské v Praze-Suchbale, kde bylo možno efektivně zajistit ubytování, stravování a konání přednášek. V čele konference byla mezinárodní konferenční rada vedená prof. J. FRIEDEMEM z Paříže, prezidentem EFS v období 1982—84. Jejími členy byli prezidenti EFS z uplynulých období (I. URŠU, A. ZICHICH, A. R. MACKINTOSH), akademik A. M. PROCHOROV, představitel SSSR v EFS a akademik B. KVASIL, předseda ČSAV. Odborný program konference sestavil pod vedením prof. L. VAN HOVEHO ze Ženevy mezinárodní programový výbor složený ze zástupců odborných oddělení EFS. Detailní program 17 symposií konference připravili vybraní odborníci z celé Evropy. Lokální organizační výbor složený z pracovníků čs. fyzikálních institucí vedl předseda fyzikální vědecké sekce JČSMF RNDr. J. KACZÉR, DrSc.

Na konferenci bylo registrováno 729 účastníků a 124 doprovázejících osob z 26 evropských zemí a z 5 zemí mimoevropských, z toho 311 fyziků bylo z ČSSR.

Konference byla slavnostně zahájena v pondělí 27. srpna v Domě umělců. V čestném předsednictvu byli prezident EFS prof. G. STAFFORD,

Obr. 1. Pohled na čestné předsednictvo konference při slavnostním zahájení v Domě umělců.
Obr. 2. Pohled do velké auly VŠZ při plenární přednášce.

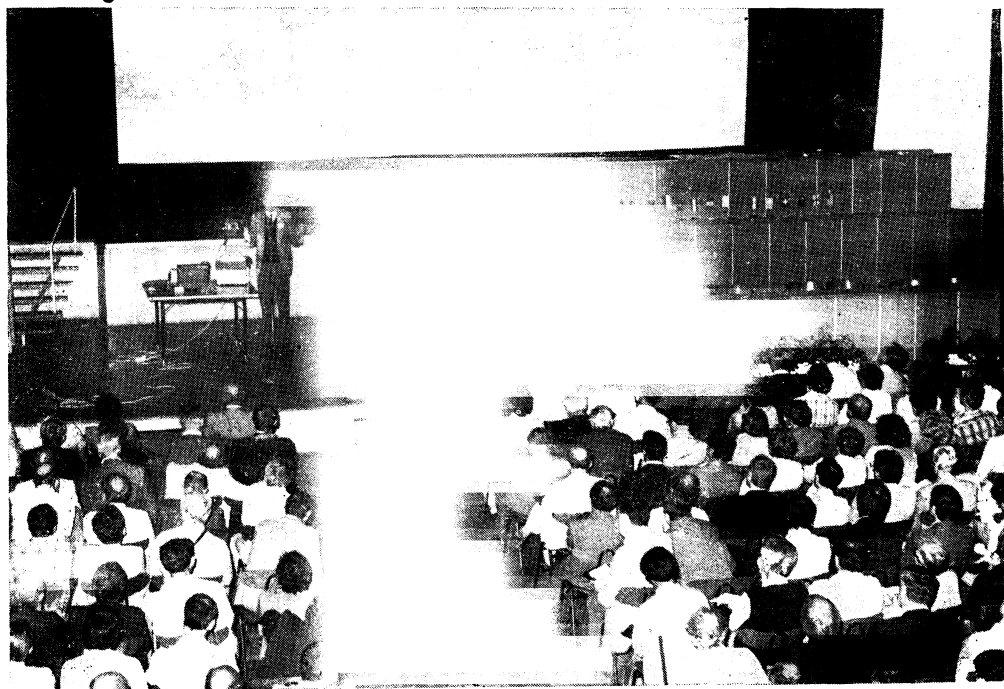

Foto Renata Louvarová

předseda mezinárodního programového výboru prof. L. VAN HOVE, výkonný tajemník EFS G. THOMAS, ministr elektrotechnického průmyslu ČSSR prof. ing. M. KUBÁT, DrSc., ministr školství ČSR doc. M. VONDRUŠKA, předseda ČSAV akademik B. KVASIL, zástupce oddělení školství a vědy ÚV KSČ J. SEDLÁK, vedoucí odboru kulturních styků FMZV ČSSR I. KOUDA, vedoucí tajemník Čs. komise pro spolupráci s UNESCO doc. dr. L. ŠMÍD, CSc., předseda JČSMF člen korespondent ČSAV I. ÚLEHLA a předseda FVS JČSMF RNDr. J. KACZÉR, DrSc. Akademik B. KVASIL pronesl pozdravný projev, ve kterém zdůraznil význam základního výzkumu ve fyzice a uplatnění jeho výsledků v praxi. Vyzval přítomné fyziky k prohloubení mezinárodní vědecké spolupráce a k zvýšení spoluzodpovědnosti za zachování míru ve světě. Prezident EFS prof. G. STAFFORD ve svém vystoupení ocenil aktivitu čs. fyziků v Evropské fyzikální společnosti od jejího založení a vyjádřil přesvědčení, že generální konference v souladu se svým názvem „Trendy ve fyzice“ podá přehled o předpokládaném dalším vývoji fyzikálních oborů.

V plenárních zasedáních bylo předneseno celkem 15 přehledových referátů:

C. RUBBIA (CERN, Ženeva): *Nové výsledky z urychlovače se vstřícnými svazky*. (Experimentální potvrzení existence intermediálních bosonů W^{\pm} a Z^0 předpověděných v teorii elektroslabé interakce. Za tuto práci byla C. Rubbioví a S. van der Meerovi udělena Nobelova cena za rok 1984.)

K. VON KLITZING (Garching): *Kvantové Hallovy jevy*

J. VAN PARADIJS (Amsterdam): *Kompaktní galaktické zdroje rentgenového záření*

J. FRIEDEL (Paříž): *Disklinační linie ve fyzice kondenzovaných látek*

G. BINNIG (Zurich): *Rastrovací tunelovací mikroskopie* (Za tuto práci byla na konferenci G. Binnigovi a H. Rohrerovi předána Hewlettova-Packardova cena.)

J. P. TOENNIES (Göttingen): *Spektroskopie molekul a povrchů pevných látek metodou měření doby průletu He a H^+*

G. MARX (Budapešť): *Co je fyzika?*

J. BIČÁK (Praha): *Einsteinovy pražské myšlenky o gravitaci: historie a současnost*

F. IACHELLO (New Haven, USA): *Dynamické symetrie v jádrech a v molekulách*

J. S. BELL (Ženeva): *Einsteinův-Podolského-Rosenův paradox v roce 1984*

A. CARRINGTON (Oxford): *Infračervená spektra HD^+ a H_3^+ iontů při jejich mezích disociace*

A. DELONG (Brno): *Využití elektronových a iontových svazků k výzkumu povrchu pevných látek*

M. KRUSIUS (Helsinki): *Víry v rotujícím supra-tekutém 3He*

I. F. SILVERA (Cambridge, USA): *Spinově-polarizovaný atomární vodík: nové meze při vysoké hustotě*

Ja. B. ZELDOVIČ (Moskva): *Současná kosmologie*

95 přehledových přednášek zvaných specialistů odznělo v 17 sympoziích zaměřených takto: nelineární plazma v astrofyzice, neutrinová fyzika a astrofyzika, srážky těžkých hadronů, elektronové-pozitronové srážky, atomová a molekulární fyzika, fázový diagram a struktura coulombických tekutin, mřížkové výpočty ve fyzice kondenzovaných látek a ve fyzice částic, lokalizace a neuspořádanost ve dvoudimenzionálních elektronových systémech, nové metody ve fyzice povrchů, celková energie a dielektrické vlastnosti polovodičů, organické supravodiče, elektronové vlastnosti polymerů a jejich aplikace, výzkum a technologie čidel, vyučování fyzice pro porozumění a aplikace, veřejné mínění o fyzice, katastrofický pohled na planetu Zemi, fyzika a zemědělství. V těchto sympoziích bylo prezentováno také 26 příspěvků v ústní formě a 77 na vývěskách. Z ČSSR bylo v uvedených sympoziích zařazeno 9 přehledových referátů, 4 příspěvky v ústní formě a 23 příspěvků na vývěskách. Podrobné seznámení s přehledovými přednáškami a některými příspěvky umožní sborník konference, který připravuje k publikaci JČSMF.

Konference byla i významnou společenskou událostí. Hromadné sdělovací prostředky jí věnovaly velkou pozornost. Představitelé EFS přijali v průběhu konference předseda ČSAV akademik B. KVASIL a rektor Univerzity Karlovy člen korespondent ČSAV Z. ČEŠKA. Pro účastníky konference byl uspořádán varhanní koncert v chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně a společenský večer v hotelu International. Zahraniční účastníci se mohli zúčastnit bohatého turistického programu v Praze i mimo Prahu. Byla uspořádána tematická návštěva historických sálů Památníku národního písemnictví na Strahově, kde byly na žádost pořada-

telů konference vystaveny historické astronomické texty. Vedle programu a abstraktů přednášek obdrželi účastníci bohatě ilustrovanou publikaci *Fyzika a Praha*, informační brožuru o JČSMF a srpnové číslo časopisu *Czech. J. Phys. B* zaměřené ke konferenci.

Ještě před zahájením konference se uskutečnilo zasedání Výkonného výboru a Rady EFS a v průběhu konference se konalo Valné shromáždění EFS (tvořené všemi přítomnými individuálními členy EFS a zástupci členských národních společností). Na těchto zasedáních se diskutovalo o programu činnosti EFS v nej-

bližším období. Bylo rozhodnuto, že 7. generální konference EFS se bude konat v srpnu 1987 v Helsinkách.

Úkol 6. generální konference — poskytnout fyzikům z evropských zemí příležitost k výměně aktuálních vědeckých poznatků a k prohloubení vzájemných kontaktů — byl splněn. Konference také napomohla upevnit postavení československé fyziky v evropském měřítku a přinesla podněty, které budou využity v prognostické činnosti a při přípravě plánů základního i aplikovaného výzkumu.

Štefan Zajac

Umělci o matematice

Největší radost tělu dává světlo slunce, největší radost duchu — jas matematické pravdy. A proto nauce o perspektivě, v níž se pozorování jasné linie — největší potěchy zraku — spojuje s jasností matematiky — největší potěchou rozumu — je třeba dát přednost před ostatním lidským bádáním a vědami.

Leonardo da Vinci

Matematik, když v sobě vnímá krásu pravdivého, je zdokonalován jen v té míře, v jaké je sám dokonalým člověkem. Pouze tehdy bude postupovat zdůvodněně, prozíravě, obezřetně, čistě, jasně, přitažlivě, dokonce elegantně. To vše je nutné k tomu, aby se stal podobným Lagranžovi.

J. W. Goethe

Kdo ví? Kdo zná? Pythagorova duše se možná zabydlela v žáku-ubožáku, který neuměl dokázat Pythagorovu větu, a proto propadl u zkoušky, zatímco v jeho examinátorech přebývají duše těch býků, které kdysi Pythagoras přinesl jako oběť nesmrtelným bohům, když se radoval z objevu své věty.

H. Heine

Nevěnujeme přílišnou pozornost veršům člověka, pokud je pouze básníkem, nebo jeho problémům, pokud je pouze algebraikem; ale jestliže se někdo seznámil s geometrickou podstatou věci a současně se slavnostní krásou, potom je jeho poezie přesná a jeho aritmetika muzikální.

R. V. Emerson